

Arabako euskara eta herrigintza joan deneko 25 urtean

El euskera como movimiento popular en Álava en los últimos 25 años

La langue basque, mouvement populaire en Alava au cours des 25 dernières années

Basque and collective organization in Araba over the last 25 years

ELUSTONDO, Miel A.

Idazlea eta argazkilaria

Sarrera data: 2012-02-21

Onartze data: 2012-07-16

Euskera. 2011, 56, 3. 577-588. Bilbo
ISSN 0210-1564

Ondoko artikulua euskarak Araban 60ko hamarkadatik hona egin duen bideari begiratzeari du helburu. Gerra ondoren hasitako mugimenduak gaurdaino irauten du, era batera zein bestera, eta hainbat modu ezberdinetan. 50eko hamarkadaren hastapeneko euskarazko eskolak, Andoni Urrestarazu «Umandi» eta Peli Presaren eskutik etorri zirenak. 60ko hamarkadako lehenbiziko ikastola eta lehenbiziko andereñoa, hau da, Izaskun Arrue; 70eko hamarkadako Euskaltzaindiaren babespeko eskolak Henrike Knorren ingurukoak, eta Alfabetatze-Euskalduntze mugimenduaren abiatzea Araban. Olabide ikastolaren sorrera eta, 80ko hamarkadan eta Arabako Ikastolen Elkartearen eraginez, ikastola sarearen hedatzea lurralde osoan. HABE, AEK eta IKArenekin. Euskara Elkarteen ekimena, Bertsozale Elkartearen jarduna eta, finean, hezkuntza sistemak eta euskalgintzak ekarri duen elebidun kopuruaren emendatze azkarra. Horien gaineko panorama eskaintzen du artikulua, gaurko datuen argitan.

Hitz-gakoak: Euskarazko eskolak, Andoni Urrestarazu, Ikastolak, Izaskun Arrue, Alfabetatze-Euskalduntze mugimendua, Henrike Knorr.

El objetivo de este artículo, es realizar una mirada retrospectiva al camino que ha hecho el euskera en Álava desde la década de los 60. El camino emprendido en la posguerra llega hasta hoy de muy diferentes maneras. Las primeras clases de euskera de los años 50, que vinieron de la mano de Andoni Urrestarazu «Umandi» y de Peli Presa. La primera ikastola y la primera andereño, Izaskun Arrue, en la década de los 60. En los 70 Henrike Knörr y Euskaltzaindia impulsaron clases para aprender euskera, y se puso en marcha en Álava el movimiento de alfabetización de adultos. En los 80 en cambio surge la Ikastola Olabide y la red se expande por todo el territorio. HABE, AEK, IKA, las asociaciones para el fomento del euskera, la asociación de bertsozaleak, y en general, el sistema educativo y la red de apoyo al euskera es lo que ha impulsado el rápido crecimiento del número de euskaldunes. Este artículo analiza todo esto, al albor de los datos actuales.

Palabras clave: clases de euskera, Andoni Urrestarazu, Ikastolas, Izaskun Arrue, Movimiento de alfabetización de adultos, Henrike Knörr.

L'objectif de cet article est de proposer un regard rétrospectif sur le chemin parcouru par la langue basque en Alava depuis les années 60. Le chemin emprunté à l'après-guerre parvient jusqu'à nous de différentes manières. Les premiers cours de basque des années 50 furent dispensés par Andoni Urrestarazu «Umandi» et Peli Presa. La première ikastola et la première andereño, Izaskun Arrue, datent des années 60. Au cours des années 70 Henrike Knörr et Euskaltzaindia lancèrent des cours de basque et en Alava le mouvement d'alphabétisation des adultes se mit en marche. Au cours des années 80 naquit l'Ikastola Olabide et le réseau s'étendit sur tout le territoire. HABE, AEK, IKA, les associations pour la pro-

motion de la langue basque, l'association des bertsolaris, et de façon générale le système éducatif et le réseau d'aide à la langue basque ont tous participé à la croissance rapide du nombre de bascophones. Cet article analyse tout cela à la lumière des données actuelles.

Mots-clés : cours de basque, Andoni Urrestarazu, Ikastolas, Izaskun Arrue, Mouvement d'alphabétisation des adultes, Henrike Knörr.

This paper sets out to look at the progress made by Basque in Araba (Alava) since the 1960s. The movement begun during the years following the Spanish Civil War [1936-39] in one way or another persists until today: the first Basque classes of the 1950s run by Andoni Urrestarazu aka «Umandi» and Peli Presa; the first *ikastola* or Basque-medium school in the 1960s, and its first teacher Izaskun Arrue; the schools set up by Henrike Knörr under the auspices of the Euskaltzaindia in the 1970s; and the start of the Literacy-Basquisition movement in Araba. The 1980s saw the founding of the Olabide *ikastola* and the network of *ikastolas* spread throughout the province as a result of the work of the Federation of *Ikastolas* of Araba. The work of HABE, AEK and IKA. The initiative of the Associations in Favour of Basque, the activity of the Association of Extempore Verse Making Devotees, and last, but not least, the rapid increase in the number of bilinguals brought about by the education system and activities fostering the Basque language and culture... In the light of current data the paper offers an overview of all these things.

Keywords: Basque-medium schools, Andoni Urrestarazu, *Ikastolas*, Izaskun Arrue, the Literacy-Basquisition movement, Henrike Knörr.

«San Martinen estutasuna» du izena ipuinak.

San Martin errementaria zen. Behin, kolpe txarren bat jo, nonbait, eta dioska hasi zen, Jainkoaren kontra, deabruari hoska. Eta, ohi denez, deabrua etorri, eta San Martin damutu! Eta hasi omen da San Martin, aitzakia beti merke bila. Ernegatuta zegoelako ekin omen zion Jainkoaren kontra. Ez zela benetan ari. Deabruak, orduan, gaizki esanen ordainetan, kristautasunaren misterioak esateko agindu omen zion.

Eta deabruak: «Errak bat!», eta San Martinek, santu naizen honek...

arantxa aretxandietea, andoni perez cuadrado, izaskun arrue, beheko harrisiak, ikastola, aranzabal, eusebio osa, arantxa ulibarri, ezoz leturiondo, pako eizagirre, iñaki oregi, kepa mallea, felix placer, gonzalez salazar, esther aramendi, jose mari rekarte, ramon basaras, lurdes arrieta, amaia visa, txutxi muro, iñaki mendiguren, laudio, amurrio, alex vadillo, okon corres, roberto madrid, euskal herrian euskaraz, jon zabala, mailu lasarte, udalak, ikerne oiarzabal, mikel escudero, aek, ika, bagare, geu gasteiz, iñaki martinez de luna, estitxu breñas, piztidze, txus arrieta, euskaltzaindia, kepa mendia, maite mendiburu, txipi ormaetxea, txerren, mauri, aramaio, oleta, joxemari berasategi, lapuebla labarka, argantzun, henrike knorr, begoña ariznabarreta, manuel iradier elkarte, olabide, armentia, koldo zuazo, diputazioaren euskara zerbitzua, andoni umandi, teresa urrestarazu, peli presa, euskaltzaleen elkargunea, errezil, urrestilla, iñigo castresana... eta gehiago eta gehiago, arabako herri-ekimena euskararen normalizaziora bidean.

Eta deabruak: «Errak bi!»

Eta nondik hasi. Hor ikusten dut neure burua, bizikletan, ero. Odontologo, oftalmologo, dermatologo, psikologo... Gasteizen barna bizikletan, noiz kaminoan, noiz espaloian, pedalei eragin eta eragin. Horretan, Izaskun Arrue bizi den kalean gertatu naiz. Kalearen izenik ez dakit. irakurri behar izan dut: «Joakin Jose Landazuri». Jakina, bada! Landazuri... Jakina, bada, Izaskun Arrue, ikastolak Araban izan duen lehen andereñoa...

«Guraso batzuk hasi ziren Gasteizen lanean. Ni ez nintzen hasi, esanez: "Orain ikastola irekiko dut". Guraso haiek euskaraz ez zekiten. Gogo hori

sortu zitzairen eta bila hasi ziren. Eta ni aurkitu ninduten. Guraso haiek izan ziren fundatzaile, haiek.

Esaten dute gerra aurretik ere bazela ikastola Gasteizen. Pilar Landaburu zela tartean, Arabak Madrilen zuen diputatuaren arreba. Apenas ezagutu nuen Pilar hura. Esaten dute euskaraz ez zekiela, baina ahal zuena ikasi eta ikastola antzeko zera txiki bat zeukala.

Ni 1960an etorri nintzen Gasteiza, ezkondata. Arte eta Lanbide Eskolan hasi nintzen lanean. Handik hiru urtera, zenbait gurasok beren umeek euskaraz ikastea nahi zutela, eta Donostiatik bueltan, Oñatibia anaiak tarteko, nirekin harremanetan jarri ziren. Eta euskarazko eskola hasi nuen, etxean, Zerka Barren kalean, dozena bat umerekin. Bigarren urtean, ume gehiago. Hirugarrenean, gehiago. Hogeita hamalau bat. Saltoka ibili behar haien artean. Ez zegoen horrela segitzerik, gero eta ume gehiago ari ziren-eta izena ematen. Orduan, batzar bat egin zen Estibalitzen, monasterioan. Tartean zen bertako abata Ixidro Baztarrika. Norbaitek esan zuen iragarki bat jarriko zuela egunkarian, lokal batzuk behar zirela adieraziz. Eta, nonbait, berehalaxe erantzun zuen moja batek. Afrikan zegoen, misiolari, baina txalet txiki bat zuen Estibalizko etorbidean, Gasteizen bertan. Errentan eman ziguten etxe hura eta hantxe hasi ginen, 67an».

Izaskun Arrue. Oñatibia anaiak. Pilar Landaburu. Isidor Baztarrika 1967

«Errak hiru!»

Horra bizikletan ni, Andra Mari Zuria plazan, Mendia Optikara itsu. Keparekin hitz egin beharra daukat. Garai batean, noizbait, *Jakin* aldizkarian idatzi zuena irakurri nahi dut berriz. Kepak ez du ahantzia: «Juanjo Urangarekin batera idatzi nian. Arabako alfabetatze-euskalduntzeari buruz». Etxean, jo dut apaletara, hantxe *Jakin*. 1981eko alea da. Hogeita hamar urte dira joanak. Irakurtzen hasi naiz...

«60ko hamarkadaren hastapenean, euskal borroka osoaren pizkundearekin batera koka genitzake oraingo euskalgintzaren lehenengo saioak. [Gerra ostetik 1960ra doan aro beltzaren aipua tartean, eta, jarraian, euskaltzale handi batena] Urrestrarazu' tar Andoni jauna, Araiako euskaldun berria, geroago erabili den «Umandi» izeneko gramatika-metodoaren egile. 1953an,

frankismoa bide, Pariseko erbestera jo behar du Urrestarazuk. Ondoko urtean, haren ikasle Peli Presak lehenengo maila irakasteari ekiten dio. (...) 60ko hamarkadaren bukaeran, Arabako lehenengo ikastola sortuko da, Aita Olabide. Une berean, helduen euskal eskolak ugaltzen ari dira. Peli Presak ageri-agerian erakusten du euskara Arte eta Lanbide Eskolan. Administrazioa, gogoz kontra bada ere, egoera onartzera beharturik dago.

1970an, «Joan Bautista Gamiz» lehenengo irakasle taldea sortuko da. Eragileen artean dira Juanjo Uranga, Ima Murgoitio, Aingeru Ibisate, Gonzal Fontaneda eta Pako Eizagirre. «Manuel Iradier» elkartearen babesean ari dira. Horietarik gehienak gaurko AEKn ari dira eta, batzuek, zuzendaritza osatzen dute.

Urte batzuk geroago, talde berri bat sortuko da Euskaltzaindiaren babesean, Henrike Knorren inguruan. Maite Mendiburu, Imanol Leturiondo, Kepa Mendia... dira. (...) 1977ko udan, Araban hasten da lanean ordurako beste herrialdeetan lanean ari zen Alfabetatze-Euskalduntze Koordinakundea. 38 lagunek osatzen dute irakasle elkarte Araban».

Andoni Urrestarazu. Peli Presa. Izen eta irakasle mordoxka, eta Kepa Mendia eta Juanjo Uranga berriemaile. *Jakin*-en ale eder berean, hainbat abiapuntu euskarak Araban izan duen historia idazten hasteko.

«Errak lau!»

Josu Zubiaur ari da *Jakin*-en. «Arabako ikastolen bilakaera» du izena haren lanak. Hiru aroren berri ematen du. Lehen aroa, 1967-71, Olabide Ikastola. Bigarren aroa, 1971-1976. Zazpi dira ikastolak herrialdean: Laudion, Aramaion, Agurainen, eta Olabide, Durana, Ali eta Umandi Gasteizen. Hirugarren aroa, 1977tik hona datorrena. Zubiaurri irakurri diogu: «Arabako Ikastolen Elkarteak ikastolak ezartzeari ekiten dio probintzia osoan, argi eta garbi, baita urte batzuk lehenago euskarazko irakaskuntza eskatzea pentsaezina zen eskualdeetan ere».

«Diputazioko buru Kaietano Ezkerrak Ikastolen Elkarte ezagutu zuen ofizialki. (...) Diputazioak, Euskararen Zerbitzukoak ziren ikastolak bultzatu eta indartu zituen, [Abendaño, Arantzabela, Barrutia, Ikasbidea, Umandi, batetik, eta, bestetik, Ikastolen Elkarteak sortu nahi zituenak lagundu

zituen. Ikastola berriak ireki zituzten Amurrion, Araian eta Dulantzin, Langraizen eta Abetxukon, eta Legution».

Eta ikastolen ugaritzeari dagokionez, sententzia Josu Zubiaurrek: «Baina, batez ere, [ireki diren ikastola guztien artean], bi dira aipagarrienak: Kanpezuak eta Oiongoa, Arabako Errioxan biak. Horrenbestez, ikastola ezarria gelditzen da Arabako haran guztietan».

Zubiaurrek ezin jakin Lapuebla Labarkan, Lantziegon eta Bastidan ere irekiko zituztela ikastolak. Eta euskarazko gelak Mainuetan eta Billarren... Eta, Argantzunen.

Eta euskararen irakaskuntza, eta euskarazkoa, Araba osora iritsiko zela Euskararen Normalizazio Legea eta hezkuntza elebidunaren bitartez...

Dena dela, eragileen izenik ez digu Josu Zubiaurrek ematen, Kaietano Ezkerra ahaldun nagusi hura aipatu ezik. Izaskun Arrueren hitzak beti burrunban nire buruan:

«Guraso batzuk hasi ziren hemen lanean. Ni ez nintzen hasi, esanez: "Ikastola irekiko dut Gasteizen". Guraso haiek euskaraz ez zekiten, baina beren umeez euskaraz jakitea nahi zuten. Guraso haiek izan ziren fundatzaile, haiek».

Guraso haiek, eta eragile zenbait, Joxe Mari Rekarte, Ramon Basaras eta irakasle eta andereño andana handia. 1980-81ean Errezilen eta Urrestillan ikasitakoak, edo ondoko ikasturtean euskarazko tituluaz jabetzeko ikastaroa, larunbatetan egin zena Gasteizko Irakasle Eskolan. Eusebio Osa, Iñaki Elustondo, honen anaia eta Patxi Marigorta ziren irakasleetan

«Errak bost!»

1979an, EAEko Estatutuak euskara hizkuntza ofizial izendatu zuen, gaztelaniarekin batera.

1982an, Euskararen Erabilera Normalizatzeko Oinarrizko Legea onartu zuen Legebiltzarrak.

80ko hamarkadan badira ikastolak, badira helduentzako euskara eskolak, bada –ikastolaz kanpo ere eta estatutu eta legeen babesean–, euskararen

irakaskuntza derrigorrezkoa gure hezkuntza-sisteman... Horrek, ageriko denez, fruituak eman zituen eta hortik, 90eko hamarkadaren amaieran, Koldo Zuazo irakasleari adierazgarria iruditzea 1998-99 ikasturtean, hiru urteko haurren aurrematrikulazioaren datuak Araban: A eredia, % 22.7. B, % 43.1. D, % 34.2.

Gatozen oraingo Arabara. 2011koak dira aurrematrikulazio datuak: «2.653 ikaslek eman dute izena denera, eta haietatik 1.514k aukeratu dute euskarazko eredia. Ikasleen %57ren irakats eredia izango da, beraz, D eredia. B ereduak gora egin du zerbait, eta A ereduak, behera, nabarmenago –73 ikasle, aurreko ikasturtean–. Araban, ehunetik hiru ikasle berrik ere ez dute gaztelania hutsezko ereduaren alde egiten. D eredia iaz baino are nabarmenago gailendu da herrialdean, eta kontu berria da hori: orain bi urte arte, B eredia aukeratzen zuten hezkuntza sisteman sartzen ziren gehienak».

Gurasoak, fundatzaile, kanpaina guztiak lagun.

«Errak sei!»

1999an, zioen Koldo Zuazok:

«Helduentzako alfabetatze-euskalduntze eskolak ere Araba osoan hedatu dira. Sare nagusi bi daude Araban, AEK eta IKA». 3.805 ikasle, 98-99 ikastaroan, Zuazo ari zenean. Egun, 4.571 ikasle dira euskaltegietan, eta 319, berriz, autoikaskuntza-zentroetan.

AEKk sei euskaltegi ditu: Agurainen, Amurrión, Gasteizen (hiru) eta Laudion. Euskaltegi horien bidez ondoko herrietan ere ematen dituzte klaseak: Arespalditzan, Argantzunen, Artziniegan, Asparrenan, Dulantzín, Luiaondón, Okondon, Trebiñun, Urkabustaizen, Zigoitian eta Zuian.

IKAk hiru euskaltegi ditu, hiruak Gasteizen. Euskaltegi hauen bidez Duranan eta Kuartangon ematen dituzte eskolak.

Euskaltegi horiez gain Gasteizen beste lau zentro daude (Hegoalde eta Udaberria euskaltegiak, Bai&By eta Mondragon Lingua). Araban, gainera, udal-euskaltegi bana Laudion eta Oionen. Oiongoak eskolak ematen ditu Bastidan, Guardian eta Lapuebla Labarkan.

«Errak zazpi!»

Herri-ekimenari loturik, bestelako gizarte mugimendu bat jomugan har-
turik, honela esango du Zuazok:

«Arabán ere badira Euskara Elkarteak: *Baietz* Agurainen, Aspiltza Amu-
rrión, *Euskara Añanan mingainean* Añanan eta Koartangon, Asparrengo
Euskara Taldea Araian, *Bagare*, Euskal Herrian Euskaraz, Euskeraz bizi,
Euskharan eta Geu Gasteiz hiriburuan, Laudioko *Basalarrina*, eta Ttiki-
Ttaka Lapuebla Labarkan. Denetan ezagunena eta indartsuena Geu Gasteiz
da, eta beronek plazaratzen du elkartearen izen bera duen euskara hutsezko
aldizkaria. (...) Euskara hutsezkoa da, era berean, Ttiki-Ttaka Elkarteak
urtean birritan ateratzen duen aldizkaria, non eta Lapuebla Labarkan».

Euskara taldeak Araban gaur egun ere ez dira gutxi. Oraingoan, antola-
tzen dituzten euskararen aste edo egunak non eta non egiten diren begira
jarri gara, eta zerrenda osatu. Aiara, Okondo, Artziniega, Zuiako Koadrila,
Zigoitia, Zuia, Urkabustaiz, Aramaio, Legutio, Barrundia, Asparrena, Agu-
rain, Zaldondo, Dulantzi, Argote, Añana, Kuartango, Iekora...

Joan den azaroan, *Berria* egunkariak Gipuzkoako bertsolari-txapelketa-
ren harira zekarren puntura joan zitzaidan ihesi begia, joan belarria: «Ezin
bizi gintezke, aterkirik gabe...»

Non da Arabako euskara taldeak biltzen dituen aterkia?

«Errak zortzi!»

Ezin bizi gintezke, aterkirik gabe...

Txosten bat dut esku artean. *Arabako Bertsolaritzaren egoera 2011*. Eta
dio: «Arabán, Aramaio inguruan salbu, apenas ezagutzen da bertsolaritzak
inolako historiarik izan duenik XX. mende bukaera arte. Euskara ia erabat
galdu zen eta berarekin batera Arabako euskararen eta euskarazko ahozko
kulturaren historia ilunpean geratu ziren. Baina 80ko hamarkadan euska-
raren berreskurapen prozesua eta bertsolaritzaren prestigio mailari esker
bertsolaritza Arabako lurraldean hedatzen hasi zen eta, horrela, 1982an
Aiarako eta Gasteizko bertso-eskolak sortu ziren.

Arabako Bertsozale Elkartea 1993ko maiatzean sortu zen eta lanerako egiturak finkatu ziren. Ondorengo urteetan batez ere, hezkuntza eta bertso eskoletan egin dira ahaleginak».

«Errak bederatzil!»

Liburu bat, 2002koa, euskarak Araban egin duen historia biltzen duena. *Arabako Euskal Hotsak*. Estitxu Breñas eta Jabi Otsoa de Alda dira egile. Henrike Knorrek behin eta berriz eta askotan esana irakurri dugu bertan. Alegia, euskarari dagokionean, Araba aitzindari izan dugula zenbait gauzatan: «Lehen hiztegia, lehen antzezlan, lehen almanaka, Kixoteren lehen itzulpen osoa, Fisika eta Kimikako lehen liburuak, lehen komikia...» Euskararen iraganari begiratu ikusgarria, etorkizunari begirako aldarria, ondoan irakurri dugunez:

«Euskara haziz Araban.

Gaur egun, zorionez, euskarak Araban bizia du, eta egunik egun gora doa ehunka haur, gazte, eta euskalduntzen ari diren helduren ahotan. Baita egunetik egunera aberatsagoa eta anitzagoa den literatur ekoizpenean ere (...) Arabarron ia %25ek euskara-gaztelania elebitasuna erabiltzen dugu. Oinarri garrantzizkoa da, ziurrenik handituz joango dena, une batean edo bestean euskaraz komunikatzea hautatzen duenak bere burua inguru natural batean sentitzeko. (...) euskara ezagutzen duten pertsonak zenbat eta gehiago izan, orduan eta errazagoa eta erosoagoa gertatuko zaio euskara hautatu duenari naturalki hitz egitea. Antza denez, bide horretan gaude. (...) Milurteko berri honetan inor ez da harritzen Gasteizko eta Arabako gazteei euskaraz mintzatu eta erantzuna euskaraz ere jasotzea...»

«Errak hamar!»

«Euskararen egoera aztertzen denean, euskal hiztunek zenbat (eta zein maiztasunez) erabiltzen duten euskara izan ohi da kezka nagusia. Inork gutxi jarriko du zalantzan euskararen ezagutzan urrats nabarmenak egin direla, baina euskararen erabilerari buruz dagoen iritzia oso bestelakoa da».

Iritzia besterik ez ote da?

«Egoera argitze aldera, komenigarria da hizkuntzaren erabileran eragiten duten faktore nagusiak zein diren ezagutzea. Hizkuntza bat erabiltzeko

hainbat faktore egon daitezke, baina bi dira nagusi: erraztasuna, hau da, hiztunak hizkuntza hori zailtasunik gabe erabiltzeko gaitasuna, eta harreman-sarea, hau da, hiztunak norekin hitz egin izatea. Horrek ez du esan nahi bi baldintza horiek betez gero hizkuntzaren erabilera ziurtatua dagoenik, baina bai bi baldintza horiek gabe hiztunak nekez erabiliko duela hizkuntza».

Eta hau eta hura, eta irudi bat, «Euskararen erabilera lurraldeka. EAE. 2006 (%)». Arabari dagozkion datuak, «euskara erdara beste edo gehiago» erabiltzen du %3.4k; «euskara erdara baino gutxiago», %7.3k; «erdara bakarrik, %89.3k. Mapan, Trebiño zuriz jantzia. Bertan hasi zen iaz Korrika. Galdetu Roberto Gonzalez Viñasprei...

«Errak hamaika!»

Arabako herri-ekimenaren lana euskararen normalizaziora bidean. Eta bagoaz, eta bagabiltza, baina ez gara denok batera ari, ez norabide berean. Diru murrizketak heldu dira, ekarri ditu dena delako krisiak. 49 milioi euro dituzte Hizkuntza Politikarako 2012 honetan. Horixe bera, baina bestela irakurri genuen iaz egunkarian: «Urgellek hiru milioi euro gutxiago emango du hizkuntz politikarako». Herri Lan eta Etxebizitza Sailak, aldiz, «iaz baino hirurogeita hamabost milioi euro gehiago izango ditu AHTa eraikitzeko». Iñaki Arriola sailburuaren hitzak orduko hartan: «Euskadi iraunkorragoa eta lehiakorra izatea nahi dugu».

Ez alferrik, bizikletan gabiltza euskaraz, gaztelaniaz abiadura handiko trenean dabiltzanean.

Horra, jakin dugu zertan den ditzosozko «normalizazioa». Diru murrizketak heldu dira. Hezkuntza hirueleduna heldu da. Ikasgaien erdiak euskaraz ikastea nahikoa izango da euskara mailarik frogatu behar ez izateko. Olabide ikastolan ikasia da Laura Garrido. Non ikasi zuten Araban agintari ditugunak? Baskonia – Caja Laboral. Liquidación. Liquidación total. Liquidación total por jubilación. Análisis. Ferretería. Persianas. Taberna. Electricidad. El número marcado no existe. Inténtelo otra vez. ETA no - ETA ez. donde el verde es capital bertan berdea nagusi where the green is capital.

Arabako herri-ekimenaren lana, euskararen normalizaziora bidean... 1967an, 2067an. Euskarari guztiz bizkar emanda bizi dira. «Euskararen kontrakoez egina dute euskara suntsitzeko plangintza». Sagarario Alemanek esan zidan orain hiruzpalau urte elkarrizketan. Huraxe izan zen titularra. Nafarroatik ari zen, Nafarroaz, baina gurean, hizkuntza politikarik ez egi-teak hizkuntza hiltzeko politika egitea dakar.

«Errak hamabi!»

Koldo Zuazok dio: «Arabaren iraganarekin alderatu behar da Arabaren oraina. Euskararen Herriari bizkarra erakutsita ibili da mende luzeetan Araba. XVI. mendean geratu ibili da horrela. Eta une honetan, berriz, 40.479 arabar daude Euskararen Herri horretan, eta beste 54.366 arabar ere Euskararen Herri horretarantz doaz urratsez urrats. Horixe da kontuan izan behar dena, eta horretantxe datza arabarren meritua. Eta arabarrek eurek ez ezik, arabarrak ez diren gainerako euskaldunek ere oso kontuan izan beharko lukete Arabako lana eta ahalegina».

2006ko datuen arabera, 72.248 dira elebidunak Araban, (%25.0); 51.519 (%17.8) elebidun hartzaileak –«Euskararen Herri horretarantz doazenak», Zuazorekin batera esatera–, eta 185.759 (%57.3) erdaldun elebakarrak.

Hiztun asko euskarak, erabilera bila. Euskarak bakarrik balitu hiztunak!

Askoz ere hiztun gehiago, ugaltze etengabea, gaztelaniak.

«Errak hamahiru!»

Hamahirugarrenik ez dago
Oilarrak kantatzen du munduan
Aingeruak zeruan
Jesu Kristori ipintzen diogu
Gure arima eskuan.